

ÉRTELMEZŐ-KÖZÖSSÉG-MÉDIA: MÓDSZERTANI MÉLYFŰRÁSOK A DIGITÁLIS IRODALOMTANÍTÁSBAN¹

– A DIGITÁLIS ESZKÖZÖK A KÖZÉPISKOLAI IRODALOMOKTATÁSBAN TANULMÁNYKÖTETRŐL

– Kiss Dávid –

Bevezetés

Munkája kezdetén talán minden recenzens szembesül a címadás nehézségével. Sejti ugyanis, hogy olyat érdemes írnia, ami utat nyit a bemutatás tárgyául szolgáló mű – esetünkben tanulmánykötet – témájához, reflektál annak címére, ám több is, egyedibb is annál, hiszen az ajánlás is egyfajta értelmezés, tulajdonképpen maga is interpretáció, tehát tükrözi írója saját olvasatát. A címben éppen ezért rejtettem el szándékosan olyan, első olvasásra talán öncélúnak tűnő szójáték-lehetőségeket, melyek a kötet legfőbb tartalmi jegyeinek felvillantásán túl a saját gondolattársításaimat, a szövegek olvasása során feltárt összefüggéseket is hordozzák.

Az *értelmező, közösség* és *média* olyan hívószavak, melyek szűkebb szakmai (itt irodalmi, pedagógiai és informatikai) kontextus nélkül is jelentések a 21. század embere számára (vö. Komenczi, 2021). Korunk tanulója az öt körülvevő mediatiszt világot jelenségeinek és történéseinek állandó értelmezője, fiatalembereként egy olyan nemzedék tagja, melynek jellemző szocializációs közege az online tér, a közösségi média különböző platformjai (vö. Prensky, 2001). A *Digitális eszközök a középiskolai irodalomoktatásban* tanulmánykötet írásait olvasva azonban az az érzésünk támadhat, hogy a mai diákokat tanítók (különösen a koronavírus-járvány miatt elrendelt távoktatásban) is e fogalmak mentén alakítják ki pedagógiai gyakorlatukat, elemzik és értékelik annak hatékonyságát, vizsgálják a megtartott órák és kiadott feladatok tanulságait, és változtatnak, ahol annak szükségét érzik.

Tanulmányaik arról tanúskodnak, hogy a kutatók és magyartanárok számára az online tér eddig sosem tapasztalt gazdagságban vonultatta fel a hagyományos szövegfeldolgozás módszerét részben fel- és kiváltó multimédiás lehetőségeket. Ám érezzük, hogy a probléma forrása sokszor éppen maga a bőség; a szerzők a digitális eszközök e kavalkádjában is lényeglátó és letisztult módon fogalmazzák meg kérdéseiket, melyekre mi, olvasók is (akár tanárként, kutatóként, akár laikus érdeklődőként) szeretnénk válaszokat kapni: Hatékonyabbá teszik-e az oktatást ezek az eszközök? Milyen tájékozódási pontok nyújthatnak segítséget a megfelelő eszköz kiválasztásában? Kialakulhat-e digitális tantermi környezetben a hagyományos *értelmező közösség* (vö. Csányi, 2003)? És végső soron, hol van az *olvasó, szövegértő diák* ebben a megváltozott térben (vö. Bessenyei, 1998; Golden 2009; Gonda, 2014; Lócsi, 2012)?

A kötet felépítése, témája

A bevezető legutolsó kérdése – bár egyszerűen megválaszolhatóan tűnik, valójában – napjaink (irodalom) oktatási krízisének egyik lényegi elemére világít rá: Hogyan (mennyit, mit, miért/miért nem) olvas a ma diákja (vö. Fehér & Hornyák, 2011; Fenyő, 2015; Gombos, Tóth & Péterfi, 2018)? Az online térben látszólag oly

könnyedén tájékozódó diákok miért mutatnak fel rossz szövegértési eredményeket?

Ahogy egy korábbi írásomban már megfogalmaztam (Kiss, 2021, 70. o.), magyartanárként a „feladatunk nem más, mint a digitális kultúra multimediális terében is

¹ Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

hatékony, információkeresést és értelmezést segítő olvasás és írás tanítása”. Akkori elméleti felvetésekre e kötet írásai gyakorlati, empirikus válaszokat adnak, arról nem is beszélve, hogy maga a tanulmánykötet elérhető a kiadó oldalán² kattintható hipertextként, ami szintén megerősíti a hatékony digitális olvasás tanításának fontosságát (vö. Szűts, 2013).

A kötetet a szerkesztők két nagy szerkezeti egységre tagolták, mely blokkok az írások tematikus elrendezését, kontextusba helyezését segítik elő. Molnár Gábor Tamásnak, az MTA-ELTE Digitális Írástudás és Irodalomoktatás Kutatócsoport vezetőjének írása nyitja a kötetet. A szerkesztő előszavában röviden áttekinti a kutatócsoport elmúlt években végzett tevékenységét, majd felvázolja a tanulmányok közös horizontját: tantárgy-pedagógia, iskolai empirikus kísérletek eredményeinek bemutatása, tanári nézetek kutatása.

A kötet két tematikus részre tagolódik: a Kutatási és képzési beszámolók méréselméleti beágyazottságú, a köz- és felsőoktatásra vonatkoztatható írásaival a második blokk – Tanári reflexiók – gyakorlatból táplálkozó, konkrét tanítási tapasztalokról számot adó munkái folytatnak párbeszédet.

Már az első szakasz tanulmányai között is megjelennek a közoktatás digitális fordulatát elemző szövegek. Gordon Győri János és Molnár Gábor Tamás közös munkája (Irodalom, kánon, digitalizáció: magyartanárok nézetei) azon magyartanárok irodalmi kánonfogalmának feltárását és értékelését mutatja be, akik a digitális forradalom előtt kezdték meg pályájukat. Kodácsi Boglárka A kortárs irodalom tanítása digitális eszközökkel című írásában a Szívlapát kortárs irodalmi antológia verseinek tanításáról számol be a kutatási programban részt vett magyartanárokkal készült interjúk alapján. Vass Dorotea a 9-11. évfolyamos diákok olvasási motivációjának mérési lehetőségeiről szóló tanulmányában egy elektronikus tudásmenedzsment-rendszer, a Canvas használatának motiváló hatásait tárgyalja. Gonda Zsuzsa és Szabó Veronika írása (Digitális írástudás és irodalomoktatás – egy továbbképzés tapasztalatai) a kutatócsoport korábbi vizsgálati eredményeit felhasználó tanári továbbkép-

zés céljairól, tartalmáról, moduljairól, sikerességéről tudósít, ezáltal is mutatva, hogy igény és szükség is van szaktárgyspecifikus, digitális fókuszú továbbképzésekre napjaink pedagógiai gyakorlatában. A szakaszt záró két tanulmány a digitális bölcsészet és digitális filológia tanításáról értekezik a felsőoktatásban, s értékes megállapításokkal szolgál e modern interdiszciplinák kutatói és egyetemi hallgatói számára.

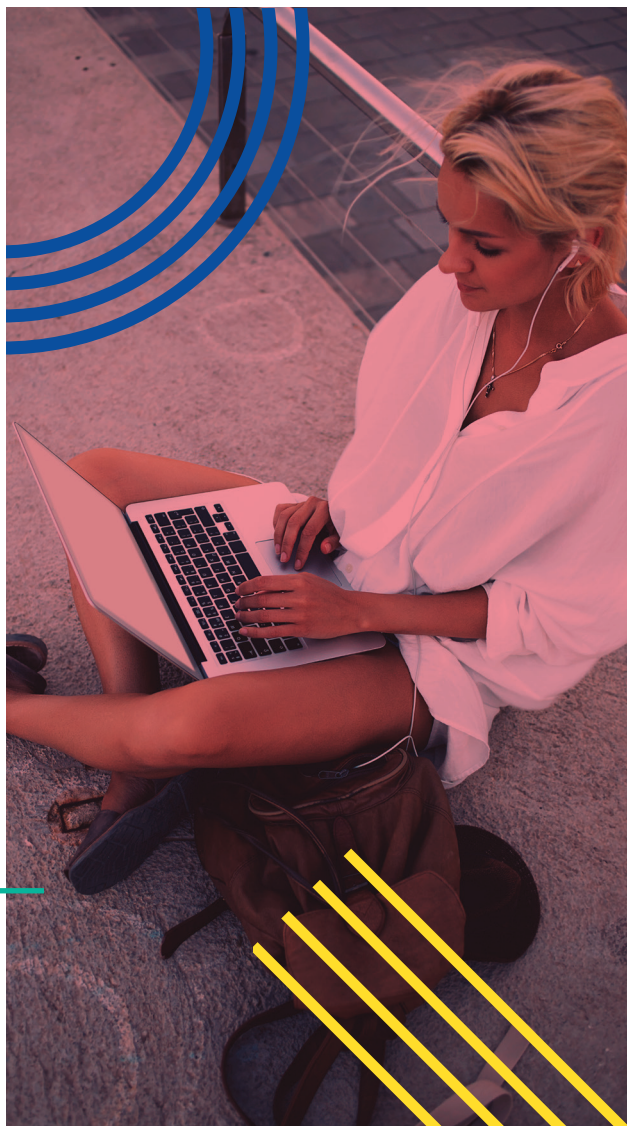
Szélesebb értő- és olvasóközönségre számíthat a tanulmánykötet második tematikus egysége, ugyanis a Tanári reflexiók fejezet nem csak a digitális oktatással, tágran értelmezett irodalomtanítással vagy tanárkutatással foglalkozó kutatók, de a pályán lévő tanárok, tanárkép-

² <https://www.prae.hu/news/38461-megjelent-a-digitalis-eszkozok-a-kozepiskolai-irodalomoktatásban-cimu-kötet/?fbclid=IwAR0PdljCw2vpPvdUo-s3UAK4z-JFSzTjDIMP30Pdp1pG7heZqVVc0S4SblJl>

zésben tanuló egyetemi hallgatók, sőt akár középiskolás diákok körében is hasznos olvasmány lehet. A koronavírus-járvány miatt elrendelt távoktatás (digitális tanrend) nagy kihívás elé állította a tanártársadalmat: miképp alakítható ki a hagyományos tantermi munka az IKT-eszközök digitális terében, hogyan lehet implementálni a megszokott munkaformákat ebbe az új közegbe, és az milyen oktatástámogató lehetőségeket biztosít?

Kriston Attila *Az Etherpadtól a Canvasig* című munkájában bepillantást enged egy tanár szakmai fejlődésének önértékelésébe és a digitális pedagógia felé mozdulásának gondolatmenetébe. Rokonítható ezzel az *Együtt, hatékonyan és maradandót alkotni* Kertész Ritától, aki a

digitális eszközök tanórai használatának széles táblóját adja, központba helyezve a hatékonyság és együtt alkotás kérdéseit. Rendszerezett és átértékelt tapasztalatokon nyugvó digitális eszköz-kritikáról árulkodik Gergelyi Katalin *Közelebb visz-e a szöveghez a digitális eszköz?* című tanulmánya, melyben a digitális szövegfeldolgozások gyakran felületes, a szöveg fontosabb jelentésrétegeitől eltávolító hatásait érzékelteti, és felvillantja a tematikus egység másik nagyobb témavilágát, az irodalmi szövegek multimediális feldolgozásait. Szilágyi Barnabás *„Itthon vagyok”* és Kaszás Erzsébet *Ars poetica: Horatius és kortárs költők* című írása a klasszikus szövegekkel együtt olvasható kortárs alkotások különböző tevékenységeken keresztül történő feldolgozását mutatja be. Ezen a tengelyen helyezhető el Deák Márton *Gyakorlatok a lírai beszéd vizuális feldolgozására Aranytól Adyig* című tanulmánya is, melyben két, diákokkal elvégzett líraolvasó modul tapasztalatairól számol be. Szarka Eszter munkája, *Az irodalmi művek megfilmesíthetetlenége*, pedig a film és az irodalom médiumait kapcsolja össze, az irodalom mediális kapcsolódásaira, a film irodalomtól eltérő eszköztárára és kódnyelvére irányítva a figyelmet.

Összegzés

Fontos és hiánypótló kötetet tart a kezében (vagy a képernyőn) az, aki a Digitális eszközök a középiskolai irodalomoktatásban tanulmányait olvassa. Olyan elméleti megközelítésekkel és empirikus bizonyítékokkal találkozhat, melyek már a digitális oktatás paradigmája felé mutatnak (vö. Szűts, 2020).

Az iskolai kísérleteket és felméréseket tervező kutatók a digitális oktatás hatékonyságának vizsgálatára vonatkozó mérés-methodikai megoldásokkal, míg a gyakorló tanárok számukra eddig talán ismeretlen digitális eszközök értő bemutatásával gazdagodhatnak.

Bármelyik feltételezett olvasói csoportról is legyen szó, a Digitális eszközök a középiskolai irodalomoktatásban megkerülhetetlen referenciakötetként szolgál napjaink változóban lévő irodalomtanításának megértéséhez.

Felhasznált irodalom

- Bessenyei I. (1998). Képernyő, tanulási környezet, olvasás – Seymour Papert tanuláseméleti nézeteiről az olvasás kapcsán. *Új Pedagógiai Szemle*, 48(10), 81–85.
- Csányi E. (2003). Az értelmező közösségek elméletéről. In Hódi É. (Ed.), *Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok 2002* (pp. 82–87). Tóthfalu, HU: Logos.
- Fehér P. & Hornyák J. (2011). „8 óra pihenés, 8 óra szórakozás”, avagy a Netgeneráció 2010 kutatás tapasztalatai. In Ollé J. (Ed.), *III. Oktatás-Informatikai Konferencia: tanulmánykötet* (pp. 101–109). Budapest, HU: ELTE Eötvös Kiadó.
- Fenyő D. Gy. (2015). Hogyan olvasnak a fiatalok? *Gyermeknevelés*, 3(1), 60–73.
- Golden D. (2009). Az elektronikus olvasás mintázatai. *Információs Társadalom*, 9(3), 83–93.
- Gombos P., Tóth M. & Péterfi R. (2019). Hogyan és mit olvas a digitális generáció – a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai. *Könyv és Nevelés*, 21(3–4), 12–50.
- Gonda Zs. (2014). Digitális szövegek olvasására jellemző stratégiák és mintázatok. *Magyar Nyelvőr*, 138(4), 439–450.
- Kiss D. (2021). Irodalomtanítás a digitális fordulat határán. *Korunk*, 3(2), 66–72.
- Komenczi B. (2021). Tanulás és környezete a 21. század elején. *Korunk*, 3(2), 47–55.
- Lózsi T. (2012). Multimediális szövegek értése. *Anyanyelv-pedagógia*, 5(3).
- Molnár G. T. & Fejes R. (2021, Ed.). *Digitális eszközök a középiskolai irodalomtanításban*. Budakeszi: Prae Kiadó.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1–6.
- Szűts Z. (2013). *A világháló metaforái. Bevezetés az új média művészetébe*. Budapest, HU: Osiris Kiadó.
- Szűts Z. (2020). *A digitális pedagógia elmélete*. Budapest, HU: Akadémiai Kiadó.